

առաջին տողը պիտի աչսպէս կար-
դալ՝

«Բուրերը մօր հետ՝ ծածկած քօղե-
րով»,—

որովհետև «քօղերով» բառի ոտը
(շանգ) «աղօթքներով» է, բայց
«ծածկած» բառին ոչ առաջիկայ, ոչ
էլ չետագալ ստորոֆալում ոտ կալ:

Եթէ ալդ մի քանի, ըստ երևու-
թին թեթև, չափաբերութեան դէմ
մեղանչող, պակասութիւնները և մի
քանի սխալները կետադրութեան

վերաբերեալ հեռացւին պոէմալի
թարգմանութիւնից, աչն ժամանակ
հալը աղատ կարող է ասել, թէ ոչ
մի ազգ չունի թարգմանած «Գև» ը
աչնպէս ճիշտ, աչնպէս գեղեցիկ, ինչ-
պէս իւր գրականութիւնը:

Մեծ արդիւնք կը լինէր եթէ նո-
րից հրատարակէր ալդ պոէման:

Յովհաննէս Գնունի

1894 թ. չունար, Մոսկա:

БРЭМЪ А. — „Жизнь животных“, въ десяти томахъ, переводъ съ 3-го
нѣмецкаго изданія подѣ редакціею магистра зоологіи К. Сентъ-Илера.

Քառածալ, Պետերբուրգ, 1893—1894 թ.

ԲՐԷՄ, Ալֆրէդ.—«Կենդանիների կեանքը»: Թարգմանեց ռուսերէն
գերմանական երրորդ տպագրութիւնից կենդանաբանութեան մա-
գիստորոս Կ. Սէնտ-Իլէր: Տասը հատոր: Գինն է 60 ռուբլի:

Ռուսաց գրականութիւնը վերջին
ժամանակները հարստացաւ մի վե-
րին աստիճանի նշանաւոր գրած-
քով. թարգմանաբար սկսեց դուրս
գալ լատին գերմանացի գիտնական
Ալֆրէդ Բրէմի «Կենդանիների կեան-
քը» հռչակաւոր գրածքը:

Մինչև վերջին ժամանակներս կեն-
դանաբանները ամենևին ուշադրու-
թիւն չէին դարձնում կենդանիների
ներքին, հոգեկան կեանքի վրայ:
Գիտնականներին համարեա բացա-
ռապէս հետաքրքրում էր միմիայն
կենդանիների մարմնի կազմածքը և
զրա զարգացումը: Գրւում էին և
հիմա էլ գրւում են ահագին հատոր-
ներ մի որ և է որչնի կամ միջոտի

մասին, և ալդ ահագին հատորները
բաղկացած էին լինում ըստ մեծի
մասին կենդանիների կազմածքի ա-
մեն մի մասի մանրամասն նկարա-
գրութիւններով:

Միևնուց ժամանակ ալդ ահագին
հատորների մէջ համարեա ոչ մի էջ
չէր նւիրւում նուց կենդանիների սո-
վորութիւններին, նիստ ու կացին...
Ալդ ուղղութիւնը ալժամ էլ դեռ
նկատւում է համալսարաններում,
ուր ընդարձակ կերպով անցնում են
կենդանաբանութիւնը, սակայն չա-
բաթական մի ժամ էլ չի նւիրւում
կենդանիների կեանքին:

Ալդ ուղղութեան դէմ սկսել են
արդէն զանազան կողմերից բողոք-

ներ չպատնեւել, ընդունելով, որ կենդանիների անատոմիան սաստիկ կարևոր է, բողոքողները առաջարկում են չլինել այնքան էլ միակողմանի այլ հետաքրքրել նաև կենդանիների ներքին կեանքով:

Այս վերջին հոսանքը սաստկացաւ մանաւանդ Գարսիին ազդեցութեան տակ. երբ Գարսինը ապացուցեց, որ մարդը անջատւած չէ միւս կենդանիներից այլ կապւած է դրանց հետ թէ կազմւածքի և թէ հոգեկան երևութներով, ահա ժամանակից չետոյ գիտնականները սկսեցին մեծ եռանդով ուսումնասիրել կենդանիների սովորութիւնները, խելքը և միւս հոգեկան երևութները:

Ազդեցողից առաջացաւ կենդանիների համեմատական հոգեբանութիւնը, որի վրայ ալժամ մեծ չոյսեր են դնում:

Այդ ուղղութեան արտադրութիւններից մէկն է Ալֆրէդ Բրէմի «Կենդանիների կեանքը» գրւածքը:

Բրէմը առաջին անգամ չէ լոյս տեսնում ռուսաց լեզուով, նրա գըրւածքի թարգմանութիւնը մի անգամ արդէն կատարւած է եղել, սակայն այդ թարգմանութիւնը կորցրել է իւր թարմութիւնը: Նոր թարգմանութիւնը անհամեմատ աւելի լիակատար ու հարուստ է քան առաջւածը:

Բրէմի «Կենդանիների կեանքը» պատկանում է մեծածաւալ հրատարակութիւնների թւին: Ռուսաց թարգմանութիւնը բաղկացած պիտի լինի տասը հատորից: Լոյս են տեսել արդէն չորս հատորներ: Ամեն մի հատորը պարունակում է իւր մէջ

մօտ 600—800 մեծադիր երեսներ բազմաթիւ գեղեցիկ նկարներով:

Իր գրւածքի մէջ Ալֆրէդ Բրէմը հաւաքել է ոչ միայն ուրիշ գիտնականների արած դիտողութիւնները, այլ և իր սեպհական դիտողութիւնները, որ նա արել է իր ճանապարհորդութիւնների ժամանակ, իսկ ճանապարհորդել է նա սաստիկ շատ, եղել է Եւրոպայի բազմաթիւ անկիւններում, Սիբիրում, Ամերիկայում, Աֆրիկայում... Մանաւանդ նշանաւոր է նրա ճանապարհորդութիւնը Աֆրիկայի խորքերում, ուր նա ապրել է մի քանի տարի:

Իւր ճանապարհորդութիւնների ժամանակ Բրէմը չէր սիրում ապրել քաղաքներում, նա շուտով հեռանում էր անտառները, ուր ուշի ուշով ուսումնասիրում էր կենդանիներին դոցա կեանքի բնական պայմաններում: Բացի դրանից, նա աշխատում էր կենդանիներին կենդանի բռնել, որպէս զի տանը շարունակի ուսումնասիրել նրանց սովորութիւնները: Խակ եթէ այդ չէր լաջողւում, նա հրացանի օգնութեամբ սպանում էր կենդանիներին և ժողովածուներ կազմում նրանցից:

Քանի քանի անգամ վտանգի է ենթարկւել նրա կեանքը ճանապարհորդութեան ժամանակ վաչերնի երկիրներում:

Այն հանգամանքը, որ «Կենդանիների կեանքի» մէջ բերւած դիտողութիւններից շատերը կատարւած են հեղինակի ձեռքով, աւելի ևս մեծացնում է նրա արժէքը:

Առաջին հատորի մէջ հեղինակը նկարագրում է կապիկներին, կիսա-

կապիկներին (полюбоезьяны), գիշատիչներին և չիխլերին:

Այդ կենդանիները բոլորն էլ կաթնասուններ են: Երկրորդ և երրորդ հատորներն էլ են նւիրած կաթնասուններին, աճպէս որ միմիայն կաթնասունների դասակարգին նւիրած են մօտ 2200 մեծադիր երեսներ: IV, V և VI հատորները պիտի նւիրեն թռչուններին: Հետեւեալ հատորներում պէտք է նկարագրեն սողունները, երկակենցաղները և ձկները:

Աճպէս որ, նիւթի հարստութեան տեսակէտից, Բրէմի «կենդանիների կեանքը» չունի իր նմանը եւրոպա-

կան գրականութեան մէջ:

Հարուստ նիւթին միանում է հեղինակի գրաւիչ պատմելու ձևը:

Բացի բազմաթիւ հասարակ նկարներից, գրածքում կան նաև մի քանի շքեղ խրոմոլիտօգրաֆիաներ:

Այսօտ միայն որ աչդ հիանալի գրածքը քիչերը միայն կը կարողանան ձեռք բերել, որովհետև նրա գլինը շատ բարձր է. ամբողջ հրատարակութիւնը կարժեհալ մօտ 60 ռ.

Ոճը պարզ ու հասարակ է, աչպէս որ գրածքը հեշտ կարող են հասկանալ նաև ոչ մասնագէտները:

Ս. Բ.

ՍՐԻՍՏԱԿԷՍ ԼԱՍՏԻՎԵՐՏՅԻ վարդապետի Հայոց պատմութիւնը. թարգմանեց Մինաս քահանայ Տէր-Պետրոսեանց: Ալեքսանդրապոլ, տպարան Ա. Մ. Մալխասեանի. 1893 թ. 233 էջ, ութածալ, գինն է 60 կոպէկ:

Մեր դասական մատենագրութեան զարկ տեղ խորենացու աշխարհաբարը, որին չաջորդեց Եղիշէի երկրորդ թարգմանութիւնը և ալսօր էլ ահա լոյս է տեսել Լաստիվերտցու թարգմանութիւնը: Անտարակոյս, ցանկալի է, որ մեր բոլոր դասական գրւածքների թարգմանութիւնն ունենալինք աշխարհիկ լեզուով, բայց կորիւնը, Բիւզանդը, Փարպեցին, Սէրէսը, Ասողիկը և ալն թողած ձեռնամուխ լինել Լաստիվերտցու թարգմանութեան, մեզ օտարոտի է թւում: Թէն սա ԺԱ. դարու միակ պատմիչն է, բայց թէ իւր նշանակութիւնով և

թէ պատմական ոճով շատ երկրորդական տեղ է բռնում մեր հին գրականութեան մէջ, անաւանդ նա աւելի մի ողբերգու վարդապետ է, քան իսկական պատմիչ, որ ամեն մի երևոյթ բացատրում է ժամանակակիցների մեղքերի շատութեամբ և շարունակ ողբում է Հալաստանի թըշտաութիւնը, անհամար, շատ անգամ անկապ և անտեղի վկայութիւններ մէջ բերելով Ս. Գրքից, որին ինչպէս հրկում է, շատ է տեղեկ:

Գրքի բովանդակութիւնից անհնահետաքրքրական կտորներն ևն Բագրատունեաց անկումը և թոնդ.